

MAKTABDA IQTIDORLI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASHNING SAMARALI HAMDA PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK USULLARI

Jumaniyozova Nodira Davranbekovna

Xorazm viloyati Urganch shahar

Unione _international _school xususiy maktabi psixologi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktab sharoitida iqtidorli o'quvchilarni aniqlash, ularning qobiliyatlarini rivojlantirish hamda ta'lim-tarbiya jarayonida samarali va ijtimoiy-psixologik usullardan foydalanish masalalari yoritilgan. Maqolada individual va differensial ta'lim, loyiha va tadqiqot faoliyati, psixologik qo'llab-quvvatlash, motivatsiyani oshirish hamda ota-onalar bilan hamkorlikning ahamiyati tahlil qilingan. Keltirilgan fikr va tavsiyalar iqtidorli o'quvchilarning intellektual, ijodiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: iqtidorli o'quvchilar, individual yondashuv, differensial ta'lim, ijtimoiy-psixologik usullar, motivatsiya, psixologik qo'llab-quvvatlash, ota-onalar bilan hamkorlik.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri – iqtidorli o'quvchilarni aniqlash, ularning qobiliyatlarini rivojlantirish va jamiyat uchun yetuk mutaxassis bo'lib shakllanishiga ko'maklashishdir. Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashda faqat akademik bilimlar emas, balki ijtimoiy-psixologik yondashuvlar ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Iqtidorli o'quvchilar tushunchasi:

Iqtidorli o'quvchilar – bu intellektual salohiyati yuqori, mustaqil fikrlay oladigan, ijodkorlik qobiliyatiga ega, bilimlarni tez va chuqur o'zlashtira oladigan o'quvchilardir. Ular fanlarga qiziqishi, yangilikka intilishi va muammolarni noodatiy usulda hal qilishi bilan ajralib turadi.

Iqtidorli o'quvchilarni aniqlash usullari

Iqtidorli o'quvchilarni aniqlashda quyidagi usullardan foydalaniladi:

- Psixologik testlar va diagnostik metodikalar;
- O'quvchilarning fan olimpiadalari, tanlov va musobaqalardagi natijalari;
- O'qituvchi va sinf rahbarining kuzatuvlari;
- O'quvchilarning ijodiy ishlari va mustaqil loyihalari;
- Ota-onalar bilan suhbat va anketa so'rovlari.

Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashning samarali usullari

1. Individual yondashuv

Har bir iqtidorli o'quvchining qiziqishi va qobiliyatini inobatga olgan holda individual ta'lim rejasini tuzish muhimdir. Bu usul o'quvchining o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon etishiga yordam beradi.

2. Differensial ta'lim

Dars jarayonida murakkabligi turlicha bo'lgan topshiriqlarni berish orqali iqtidorli o'quvchilarning bilimga bo'lgan ehtiyoji qondiriladi va ularning rivoji jadallashadi.

3. Loyiha va tadqiqot faoliyati

Iqtidorli o'quvchilarni ilmiy-tadqiqot ishlariga jalb qilish, loyihalar ustida ishlashga undash ularning mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4. To'garak va fakultativ mashg'ulotlar

Fan to'garaklari, ijodiy studiyalar va qo'shimcha mashg'ulotlar iqtidorli o'quvchilarning qiziqishlarini yanada kengaytirishga xizmat qiladi.

Ijtimoiy-psixologik usullar

1. Psixologik qo'llab-quvvatlash

Iqtidorli o'quvchilar ko'pincha tengdoshlar bilan muloqotda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Psixolog tomonidan olib boriladigan individual va guruhli suhbatlar ularning ijtimoiy moslashuvini ta'minlaydi.

2. Motivatsiyani oshirish

Rag'batlantirish, e'tirof etish va muvaffaqiyatlarni omma oldida ta'kidlash o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

3. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish

Jamoda ishlash, liderlik va muloqot ko'nikmalarini shakllantirish uchun treninglar va rolli o'yinlardan foydalanish samarali hisoblanadi.

4. Ota-onalar bilan hamkorlik

Ota-onalar bilan muntazam aloqada bo'lish, ularni farzandining qobiliyatlari va ehtiyojlari haqida xabardor qilish iqtidorli o'quvchini rivojlantirishda muhim omil sanaladi.

Maktabda iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashda samarali pedagogik va ijtimoiy-psixologik usullarni uyg'unlashtirish zarur. Bu jarayonda o'qituvchi, psixolog va ota-onalar o'zaro hamkorlikda ish olib borsagina iqtidorli o'quvchilarning salohiyati to'liq namoyon bo'ladi va ular kelajakda jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo'sha oladigan shaxs sifatida shakllanadi.

Tug'ma iqtidorli bolalarni tushinish uchun eng avvalo bolalar psixikasining yosh xususiyatlarini bilishimiz kerak. Agarda qobiliyat qandayda bir psixik xislat bo'lsa, iqtidorlilik shu qobiliyatning eng yuqori ko'rsatkichi hisoblanadi. Qobiliyat

va iqtidorlilik inson hayoti davomida aks ettirilb boriladi. Darhaqiqat iqtidorli o'quvchilarni aniqlab olish va ularning psixologik xususiyatlari to'g'risidagi bir qancha risolalarga ko'zimiz tushadi biroq buni amaliy faoliyatimizda kamdan kam qo'llab boramiz. Ayniqsa maktabda alohida e'tiborni faqatgina orqada qolgan o'quvchilargina emas, balkim boshqalarga solishtirganda o'qish oson hisoblanadigan, o'quv jarayonida yuksak muvaffaqiyatlarga erishayotgan bolalarga ham o'z diqqatimizni qaratishimiz lozim. Ta'lim jarayonida, jamoa ishlarida o'quvchilar harakatlanishi, erishgan muvaffaqiyatlari bilan bir-biridan farq qiladi.

Iqtidorli bolalarda aqliy qobiliyatning erta vujudga kelishi ota-onalar, pedagoglar, jamoatchilikni beparvo qoldirmasligi lozim. Chunki, ulardagi berilgan talantning yuqolishiga olib kelishi mumkin.

Ta'lim faoliyati yuqori darajadagi intellektual rivojlanishga ega bo'lgan bolalar bilan ishlashning asosiy sharti - bu o'qituvchilarning kasbiy malakasining yuqori darajasi bo'lib, u quyidagilarni nazarda tutadi:

- bolaga individual yondashuv;
- bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish;
- doimiy o'zgaruvchan ta'lim amaliyotida pedagogik jarayonni samarali qurish qobiliyati;
- darsda samarali ta'lim texnologiyalaridan foydalanish (masalan, loyiha texnologiyasi, tadqiqot ustaxonasi texnologiyasi, munozara texnologiyasi, muammoli ta'lim texnologiyasi, tanqidiy fikrlash texnologiyasi (insert, klaster, sinkway, E.de Bonet usuli, guruh muhokamasi, aqliy hujum, case - texnologiyalar, axborot texnologiyalari, portfel texnologiyalari, repetitorlarni qo'llab-quvvatlash texnologiyalari va boshqalar). Zamonaviy innovatsion texnologiyalar yuqori darajadagi intellektual rivojlanishga ega bo'lgan bolalarga ijodiy ta'lim jarayoniga kirishish va ularda bilimga chanqoqlik, kashfiyotlarga intilish, faol aqliy mehnat, o'zo'zini bilish;
- o'quvchining ta'lim ehtiyojlari, individual qobiliyatlari va imkoniyatlari (dasturni o'zlashtirishga tayyorlik darajasi), shuningdek ta'lim mazmunining mavjud standartlari bilan belgilanadigan individual ta'lim yo'nalishini qurish. Individual ta'lim yo'nalishi yuqori darajadagi intellektual rivojlanishga ega bo'lgan bolaga o'z iste'dodini kashf qilish va kasblar olamida qaror qabul qilishga yordam beradi.

Loyiha-tadqiqot faoliyati o'qituvchiga turli guruhlardagi o'quvchilar bilan ishlashni tashkil etish imkonini beradi, bu har bir o'quvchining reproduktiv ta'lim darajasidan ijodiy darajaga o'tish yo'lini ko'rsatadi. Axborot manbalari bilan ishlash usullarini kengaytirish, loyiha faoliyatida o'quvchilarning mustaqil rolini oshirish asosiy vakolatlarni shakllantiradi:

- axborotni yaratish, izlash, to'plash, tahlil qilish, taqdim etish, uzatish;

- modellashtirish;
- dizayn;
- birgalikdagi faoliyat;
- aks ettirish;
- o'z-o'zini o'rganish.

Loyihalash o'quvchilarning shaxsiy fazilatlarini, birinchi navbatda, jamoada ishlash, muammolarni tanlash va hal qilish uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olish va bo'lishish, faoliyat natijalarini tahlil qilish qobiliyatini shakllantiradi.

Sinfdan tashqari mashg'ulotlar. Sinfdan tashqari mashg'ulotlar - bu sinf yoki o'quvchilar guruhi bilan bo'sh vaqtlarida o'tkaziladigan, badiiy, dizayn va tadqiqot, texnik, ekologik va biologik, sport va boshqa tadbirlar orqali ijodiy salohiyatni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar va tadbirlar:

- to'garaklar;
- studiyalar;
- maktab olimpiadalari;
- akademik amaliyot;
- yozgi fan maktablari (ta'til maktablari);
- intellektual o'yinlar va musobaqalar.

Sinfdan tashqari mashg'ulotlar - o'quvchilarning norasmiy muloqotga, bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazishga, o'zini o'zi boshqarish va ijtimoiy foydali ishlarda ishtirok etishga, bolalar jamoat birlashmalari va tashkilotlariga bo'lgan ehtiyojini qondirish maqsadida darsdan tashqari mashg'ulotlardan tashqari tashkil etiladigan turli tarbiyaviy tadbirlar:

- Maktab bo'limi, ilmiy jamiyat;
- Maktab ilmiy-amaliy konferensiyalari;
- Mavzu o'n yilliklari (haftalari);
- O'quvchilar loyihalari festivali.

Intellektual rivojlanishi yuqori bo'lgan bolalarni o'qitishning asosiy yondashuvlari quyidagilardan iborat:

1. Individual ta'limning frontaldan ustunligi. Frontal ta'lim hamma uchun bir vaqtning o'zida ta'sir qiladi. Frontallikdan voz kechish mutlaqo mumkin emas, lekin individual ish hali ham ustuvor rol o'ynashi kerak, chunki iqtidorli bolalarning rivojlanishi ham asosan individual jarayondir. Bu masala odatda ko'plab shaxsiy, munozarali masalalarni ko'taradi.

2. Dialogning monologga nisbatan ustuvorligi. Muloqot texnologiyasining eng muhim komponenti muammoni hal qilish, muloqot va hamkorlikdir. Ular asosida o'quvchilarning ko'p bosqichli faoliyati tashkil etiladi, guruhlarda loyiha yaratish va hokazolar, muloqot jarayonida tanqidiy fikrlash shakllanadi, o'quvchilar o'z fikrini aytishdan, o'z pozitsiyasini himoya qilishdan qo'rqmaydilar. Muloqot texnologiyasi

qidiruv-tadqiqot va loyihalash usullarini, guruh va individual faoliyat shakllarini va eng muhimi, fikrlashni o'z ichiga oladi.

3. Axloqiy fazilatlarining bolaning qobiliyatidan ustunligi. Daho va yovuzlik birbiriga mos kelmaydi, degan fikr iqtidorli bolalarni tarbiyalash va rivojlantirish bilan bog'liq. Bu yerda mantiq oddiy: axloqsiz odam o'z iste'dodini yo rivojlantirmaydi, yoki ertami-kechmi uni yo'q qiladi. Shu bilan birga, axloqiy va ilmiy jasorat bir-birini to'ldiradigan yana bir fikr aksiomasi ham haqiqatdir. Bolalikda o'rganilgan asosiy axloqiy haqiqatlar inson hayotida yo'l-yo'riq va qutqaruvchi bo'lib qoladi, bu ko'plab buyuk insonlar hayoti misollari bilan tasdiqlangan.

4. Iqtidorli bolalar bilan ishlashda gender yondashuvi. Pedagogik amaliyot va kundalik kundalik voqelik erkaklar va ayollar qobiliyatlarining turlari va darajalaridagi sezilarli farqlardan dalolat beradi. Shu bilan birga, nazariy jihatdan uzoq vaqtdan beri hech kim qobiliyat bo'yicha hech kimdan oshib ketmasligi - na erkaklar, na ayollar. Biz shunchaki turli qobiliyatlar va ularning rivojlanishining xususiyatlari bilan shug'ullanamiz. Ma'lumki, erkaklar aqli mantiqda afzalliklarga ega, ayol aqli erkak sezgisidan ustundir. Hayotda ular bir-birini to'ldiradi. Iqtidorli bolalar bilan ishlashda gender yondashuvi aniq hayotiy misollarga asoslanishi kerak

5. Qobiliyatlarni rivojlantirishga biografik yondashuv. Iqtidorli bolalar bilan ishlashda buyuk odamlarning tarjimai holiga tayanish kerak, ayniqsa ularning sovg'a sabablarini tushuntirishda. Shu bilan birga, dahoning rivojlanishi nafaqat taqlid qilish uchun namuna, balki iqtidorli bolaning shaxsiy rivojlanishi uchun namuna bo'lishi mumkin. Binobarin, o'tmishdagi yoki hozirgi zamonning u yoki bu yorqin shaxsining qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradigan aniq omillar hisobga olinsa, iqtidorli bolalar bilan ishlash sifati sezilarli darajada yaxshilanishi mumkin.

XULOSA

Shunday qilib, o'qituvchining sanab o'tilgan shaxsiy va kasbiy xususiyatlari iqtidorli bolalar bilan samarali ishlashning eng muhim shartlaridan biridir. Zero, yurtimizda yuksak intellektual darajani ko'rsatuvchi bolalarni o'qitish hamda tarbiyalash muammolari katta ijtimoiy ahamiyatga egaligi bilan tasniflanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Izatovna T. L., Izatovna T. S. PSYCHODIAGNOSTIC BASES OF THE STUDY OF TWINS IN PSYCHOLOGY //E-Conference Globe. - 2021. - C. 98-104.
2. Risnawati, W. I., Astuti, M., Shaxlo, T., Dilafruz, I., & Dilnoza, K. Effect of Work Conflict, Work Stress and Satisfaction working on Employee Erformance at PT. Federal International Financegroup (FIF-Group) Sidoarjo. International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development, 4(4), 69-80.
3. Izatovna, T. S., & Murtazoyevna, Q. D. (2022). MAKTAB YOSHIDAGI EGIZAKLARNING O'QISHDAGI MUAMMOLARNI KORREKTSIYALASH

YO'LLARI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY
JURNALI, 2(3), 220-223.

4. Ziyo.net

